

Kun kokeneet sukeltajat eivät enää palaa sukellukseltaan, on tarkasteltava tilannetta kokonaisuutena eikä keskittyttävä vain yksittäisten ihmisten toimintaan

Kun sukellusonnettomuudessa kuolee viisi ihmistä ja tämän lisäksi vielä yksi pelastusyrityksen aikana, sukellusyhteisö reagoi tilanteeseen tavalla, joka tuntuu luonnolliselta ja jopa oikeudenmukaiselta. Alamme pohtia, mikä on ollut tilanteeseen johtanut virhearvio, kuka sen on tehnyt ja mitä sääntöä tässä tilanteessa on rikottu. Muodostamme mielipiteemme asiasta nopeasti, ja sen jälkeen lakkaamme pohtimasta sitä sen enempää. Tämän artikkelin tavoitteena on hidastaa tätä päättelyprosessia ja opettaa hyödyntämään niitä aivojen alueita, jotka tukevat hidasta ja loogista ajattelua. Näin voimme välttää hyvin tunnepitoisen reagoinnin tilanteessa. Tämä on tärkeää siksi, että onnettomuustapahtuman jälkeen esittämämme kysymykset vaikuttavat siihen, muuttuuko mikään tulevaisuudessa ja keskitytäänkö muutoksessa oikeisiin asioihin. On eroa sillä, olemmeko havainneet jonkin asian vai olemmeko oppineet jotain – oppiminen tarkoittaa muutoksen tapahtumista.

Tässä artikkelissa ei ole tarkoitus analysoida sitä, mitä luolassa tapahtui; tutkinta sen suhteen on vielä kesken. Neljä perhettä odotti pitkään tilanteen ratkeamista, ja suuri osa siitä tiedosta, mitä verkossa levitettiin seuraavien päivien aikana, oli spekulatiota. Tämä on tietysti normaalia, mutta siitä ei ollut kenellekään mitään hyötyä. Minulla ei ole mitään etuoikeutta päästä käsiksi faktoihin, kuten ei ole myöskään kenelläkään keskustelupalstoille kirjoittelevalla. Sen sijaan haluan avata ajattelutapaa, joka on ollut pätevä jo kauan ennen tätä kyseistä onnettomuutta ja pätee edelleen sen jälkeenkin. Tavoitteena on vaikuttaa ihmisten ajatteluun niin, että he kykenevät suhtautumaan ikäviin tapahtumiin uudella tavalla. Yksi tässä operaatiossa mukana olleista osallistui itse asiassa samaan koulutukseen kuin minä viisi vuotta sitten ja pohti jälkeinpäin: *”Tämä on ollut erittäin intensiivinen ja vaativa viikko, mutta olen huomannut usein pohtivani kurssin aikana oppimaani. Tämä on todella auttanut minua tarkastelemaan kyseisiä tilanteita uudesta näkökulmasta, joka on hyvin erilainen kuin se, mikä edelleenkin on yleinen näkemys sukellusyhteisön keskuudessa. Olen tästä todella kiitollinen.”*

Ensimmäiset kommentit ovat aina samoja

Lähes jokaisen kuolemantapauksen jälkeen nousevat esiin samat väitteet jo ennen kuin on tapauksesta on saatu yksityiskohtaisempaa tietoa.

”Heidän ei olisi pitänyt mennä sisään.”,

”He olivat vain virkistysukeltajia.”,

”Jonkun olisi pitänyt tietää paremmin.”

Nämä lauseet lohduttavat. Niiden perusteella voi tehdä se rauhoittavan johtopäätöksen, että ”minä en olisi toiminut tällä tavalla, joten tämä ei olisi voinut sattua minulle”.

Ongelmana on, että nämä väitteet eivät merkittävästi muuta mitään. Ne ikään kuin vain siirtävät koko vastuun tapahtuneesta onnettomuudessa kuolleille, ja me muut pääsemme hiljaa pälkähästä. Ilmiö on niin yleinen, että psykologeilla on sille nimi. Kun jollakin toisella menee jokin asia pieleen, selitämme sen sillä,

millaisia he ovat: huolimattomia, ylimielisiä, liian vähän kouluttautuneita. Kun jokin menee meidän kohdallamme pieleen, selitämme sen enemmänkin kyseiseen tilanteeseen liittyen. Olimme juuri silloin kiireisiä, hajamielisiä tai vain huono-onnisia. Vaatimustasomme on muiden kohdalla paljon korkeampi kuin omalla kohdallamme. Itsemme suhteen olemme armeliaampia. Sukellusyhteisö toimii kyseisellä tavalla suorastaan tuskastuttavan varmasti jokaisen vakavan tapahtuman jälkeen.

Käyttäytyminen ei poikennut yleisistä tavoista, mutta lopputulos oli erilainen

Vastaavanlaiseen onnettomuuteen johtavat käyttäytymismallit ja olosuhteet eivät ole harvinaisia yksilötasolla. Sukeltajat ylittävät syvyysrajoituksia ja kirjaavat sukelluksen sallitussa syvyydessä. Yhdellä pullolla sukeltavat toteuttavat lyhyitä sukelluksia rajattuihin tiloihin trooppisilla riutoilla. Sukellushan on lyhyt, vesi on kirkasta ja ongelmia ei ole ollut koskaan ennenkään. Tieteen nimissä sukeltavat sukeltavat paikoissa, jotka eivät vastaa heidän koulutustaan, koska heidän tarvitsemansa data löytyy sieltä ja aikaa on vähän. Kaikkea tätä tapahtuu jossain päin maailmaa lähes joka viikko, eikä näihin yleensä reagoida millään tavalla. Melkein kaikki nämä sukelluksethan päättyvät niin, että sukeltajat palaavat onnellisesti takaisin alukselle.

Kyseinen onnettomuustilanne ei eronnut muista vastaavista tilanteista siinä, miten sukeltajat käyttäytyivät. Erottavaksi tekijäksi nousi lopputuloksen kokoluokka. Reaktiot (sosiaalisessa) mediassa sekä myös henkilökohtaiset reaktiot ovat reaktioita tähän lopputulokseen, eivät käyttäytymiseen. Käyttäytymisen rakenne on kuitenkin se, mikä alun perin loi olosuhteet. On tärkeää, että tunnistamme ja tunnustamme tämän eron, koska samalla tavalla käyttäydytään myös tällä viikolla, muissa veneissä, muissa paikoissa ja sukelluksilla, joita ollaan suunnittelemassa.

Sääntöjen rikkominen on monitahoinen kysymys

Kun sanomme, että sääntöä on rikottu, kuvittelemme yleensä mielessämme huolimattoman yksilön oikaisemassa toiminnassaan. Useimmiten sukellussääntöjen rikkomisessa ei kuitenkaan ole kysymys mistään tällaisesta. Järjestelmä laajemmassa mittakaavassa on kaikessa hiljaisuudessa riippuvainen tästä totutusta ajattelumallista, koska virallisen reitin avulla on todellisuudessa vaikeaa saada ihmisiä turvallisesti veteen kiireisenä päivänä. Kolmenkymmenen metrin raja voi olla kirjattuna sääntöihin, kun taas operatiivinen normi on jotain aivan muuta. Kaikki alalla toimivat kyllä tietävät tämän.

Näin ollen säännöt eivät niinkään koske käyttäytymisen säätelyä, vaan ennemminkin sen päättämistä, kuka on selitysvelvollinen, kun jotain menee pieleen. Kun kohdalle osuu huono päivä sääntöjä noudatettaessa, järjestelmä vastaa selityksistä puolestasi. Kun poikkeat säännöistä samalla tavalla kuin kaikki muutkin ja kohdallesi osuu huono päivä, yhtäkkiä jaetusta käytännöstä tulee yhden nimetyn henkilön teko. Poikkeama oli kollektiivinen. Vastuu on kuitenkin henkilökohtainen, ja lopputulos saa aikaan muutoksen. Tämä pätee myös organisaatiotasolla, ei vain yksilötasolla. Jos monet järjestöt ja sukelluskeskukset toimivat näin, sen täytyy olla hyväksyttävää.

Ryhmäpaine ja hiljaisuus, joka näyttäytyy yhteisenä sopimuksena

Yksi asia kannattaa nostaa esiin, koska sitä voidaan soveltaa niin laajasti. Kun ryhmä suunnittelee jotain, hiljaisimmat jäsenet tulkitsevat usein kaikkien muiden hiljaisuuden luottamuksen osoitukseksi ja sopimukseksi. Jokaisella henkilöllä on omat epäilynsä, ja jokainen olettaa olevansa ainoa tässä tilanteessa. He eivät siis sano mitään, koska eivät halua olla se, joka särkee ryhmän kuvaa itsestään pätevänä

miehistönä. Ulkopuolelta katsottuna tilanne näyttää konsensukselta. Sisäisesti se voi tuntua konsensukselta. Todellisuudessa ei kuitenkaan ehkä kukaan ryhmän jäsenistä ole pitänyt suunnitelmaa lainkaan hyvänä.

Sukeltaja, joka puhuu, maksaa sosiaaliset kustannukset välittömästi ryhmän edessä, ennen kuin mikään on mennyt edes pieleen. Sukeltaja, joka pysyy hiljaa, ei maksa mitään, ellei sukelluksella tapahdu jotain negatiivista. Tämä epätasapaino on rakenteellinen, ja siksi neuvo avata suunsa on paljon vaikeampi toteuttaa kuin miltä se kuulostaa. Yksiärkevimmistä asioista on sellaisten tiimien muodostaminen, joissa hiljaiset epäilyt puetaan sanoiksi. Tätä toimintaa voivat sukellusten järjestäjät, sukelluskouluttajat tai sukellusparit edistää omassa työssään ja tehtävässään. Kyseessä on psykologisen turvallisuuden ydinajatus.

Millaista vastuuvollisuutta ihmiset haluavat?

Mikään edellä mainituista ei tarkoita, etteikö kukaan olisi vastuussa. Syyllinen löytyy usein nopeasti, ja se on tyydyttävää. Tämä estää kuitenkin hyvin harvoin seuraavan onnettomuuden, koska tapahtumat johtuvat itse asiassa olosuhteista, eivät ”mätien omenoiden” tekemistä päätöksistä. Olosuhteisiin perehtyminen on hidasta ja epämukavaa, ja se on myös ainoa tapa, jonka avulla on todellisia mahdollisuuksia saada jotain aikaan. Tämä tarkoittaa, että tarvitaan muutosta. Ennen kuin siis kysymme kuka on syyllinen, on hyvä kysyä seuraavat kolme kysymystä:

- Mikä sai sen hetkisen toiminnan vaikuttamaanärkevältä mukana olleiden ihmisten mielestä?
- Mitkä olosuhteet tekivät tapahtuneesta todennäköisemmän?
- Mitkä näistä olosuhteista ovat edelleen olemassa?

Näitä seikkoja kannattaa pohtia

Kun suunnittelet seuraavaa sukellustasi, mieti sen syvyyttä, kaasun käyttöä, sukellusympäristöä, varusteitasi, ryhmääsi ja aikataulua. Mitkä näistä asettuvat mukavasti virallisten standardien sisälle ja missä kohdin puolestaan noudatat vanhoja tapoja, joita yhteisö hiljaa sietää? Jos sukellus päättyisi huonosti, mitkä näistä olisivat yhtäkkiä itsestäänselvyyksiä kaikille? Jos sukellus puolestaan päättyisi hyvin, kuten melkein varmasti tapahtuu, kuka olisi havainnut siinä yhtään mitään huomautettavaa?

Tuo pohdinta mittaa sitä, kuinka paljon me kaikki olemme todellisuudessa oppineet tästä traagisesta tapahtumasta.